

ce vědců socialistických zemí v této vědní oblasti a zdůrazněna potřeba zintenzívnit vědeckou práci a dále zlepšovat výzkumné nástroje sociologického výzkumu. Jednání bylo úspěšné — přineslo nové poznatky, které znamenají krok vpřed v sociologickém bádání, dávají podněty pro společenskou praxi, a poskytlo nová východiska pro práci sociologů v NDR.

Vladimír Dubský

Plenární zasedání problémové komise „Evoluce sociální struktury socialistické společnosti. Sociální plánování a prognózování“

Ve dnech 18. — 20. března 1980 se v Jablonné u Varšavy konalo 7. plenární zasedání problémové komise mnohostranné spolupráce akademií věd socialistických zemí *Evoluce sociální struktury socialistické společnosti. Sociální plánování a prognózování*. Vědci z BLR, ČSSR, MLR, NDR, PLR, RSR a SSSR na něm zhodnotili práci vykonanou za uplynulý rok a posoudili tematický plán činnosti na léta 1981 — 85.

Předseda této problémové komise prof. W. Wesołowski se v zahajovacím projevu soustředil na teoretické otázky související se zkoumáním soudobé sociálně třídní struktury socialistické společnosti, zejména na problematiku sblížování společenských tříd a skupin. Podrobněji informoval o závažných aspektech vyplývajících ze současného stavu prací na mezinárodním výzkumu *Sblížování dělnické třídy a inteligence v socialistické společnosti* a o výsledcích komparativního výzkumu *Vliv vysokoškolského vzdělání na sociální strukturu socialistické společnosti*, jehož výsledky se v současnosti zpracovávají v podobě společné mezinárodní monografie. Přitom dále upozornil na publikační činnost problémové komise. Zmínil se rovněž o výzkumu pracující mládeže, který je realizován v rámci problémové komise *Dělnická třída ve světovém revolučním procesu*, a interpretoval některé jeho výsledky.

Koordinátoři zodpovědní za činnost jednotlivých pracovních skupin podali přehled o vykonané práci za uplynulý rok. T. V. Rjabuškin (SSSR) informoval o současném stavu prací na mezinárodním výzkumu *Sblížování dělnické třídy a inteligence* a nastínil hlavní úkoly pro nejbližší období. Z. Fergeová (MLR) podala zprávu o mezinárodním výzkumu *Vliv vysokoškolského vzdělání na sociální strukturu socialistické společnosti* a o společné publikaci, jejíž vydání se připravuje. Z. Sufin (PLR) hovořil o výsledcích činnosti pracovní skupiny orientované na výzkum socialistického způsobu života, zejména o připravovaném společném výzkumu, jehož účelem je postihnout zásadní stránky jeho formování v zemích zúčastňujících se aktivně práce v této pracovní skupině.

M. Minkov (BLR) ve své zprávě zdůraznil, že se podařilo spojit výzkum demografických faktorů se sociální strukturou, a informoval o záměrech příslušné pracovní skupiny zkoumat v příštím období mimo jiné vliv migrace na sociální mobilitu z hlediska změn sociální struktury. Podskupina zabývající se problematikou rodiny připravila společnou monografii na téma *Rodina a společnost* a chystá i mezinárodní výzkum úlohy rodiny v reprodukci sociální struktury. F. Kutta (ČSSR) ve zprávě o činnosti skupiny sociálního plánování a prognózování konstatoval, že plánované úkoly byly splněny a nastínil hlavní oblasti činnosti pro nejbližší období. I. S. Kružkov (SSSR) informoval o tom, že první díl mezinárodní monografie *Soudobá sociologie v socialistických zemích* byl předán do tisku a druhý díl bude odevzdán nakladatelství ještě v tomto roce. H. Kazaková (RSR) informovala o práci, kterou rumunská část problémové komise vykonala za uplynulý rok v oblasti výzkumu dělnické třídy, inteligence, formování socialistického způsobu života a historie sociologie v RSR.

V diskusi byly projednány některé obsahové a organizační aspekty, závažné pro další činnost celé problémové komise. Především se hovořilo o některých obecnějších otázkách organizace a práce autorských kolektivů, které zpracovávají výsledky společných výzkumů v mezinárodních monografiích. Byla ustavena nová pracovní skupina *Rolnictvo a sociální otázky vesnice v socialistické společnosti* a její koordinací byla pověřena národní část NDR. Dále byla diskutována příprava sociologů socialistických zemí na X. světový sociologický kongres. Všem pracovním skupinám problémové komise bylo doporučeno soustředit se již nyní na přípravu kolektivních prací pro toto vrcholné jednání sociologů v roce 1982.

V další části jednání plenárního zasedání byl posouzen a schválen návrh tematického plánu spolupráce problémové komise na období 1981 — 85, který počítá s pokračováním všech výzkumů započatých v této pětiletce a předpokládá vědeckou orientaci na postižení obecných zákonitostí nových tendencí rozvoje a změn sociálně třídní struktury socialistické společnosti, jejich specifik v jednotlivých zemích v sedmdesátých a osmdesátých letech, realizaci komparativních výzkumů

změn sociální struktury, vypracování základních principů plánování, dlouhodobého prognózování a řízení sociálních procesů a další.

Účastníci jednání uvítali, že se na mezinárodní vědecké spolupráci v rámci této problémové komise budou podílet i mongolští vědci, jak to ve svém projevu přislíbil *S. Norovsambu*, ředitel Ústavu filozofie, sociologie a práva Mongolské akademie věd.

Součástí 7. plenárního zasedání problémové komise *Evoluce sociální struktury socialistické společnosti. Sociální plánování a prognózování* byl také teoretický seminář k tématu formování socialistického způsobu života.

Poskytl obraz o tom, jaký je současný stav poznání a hlavní směry bádání. Ve všech socialistických zemích se dnes přesunuje těžiště výzkumu z řešení teoretických otázek k analýze sociálních procesů, v nichž se uskutečňuje kvalitativní přeměna životního způsobu. Tím se rozevírá široké spektrum metodologických otázek a formují se různé přístupy k empirickému uchopení reality. V první řadě se zvyrazňuje základní problém: Lze zkoumat prostředky empirické sociologie životní způsob v jeho celistvosti? Na tuto otázku existuje již dnes několik odpovědí. Mezi osvědčený a do jisté míry již tradiční postup lze počítat takový, který přistupuje k výzkumu životního způsobu přes zkoumání jednotlivých komponentů a ex post z nich vytváří celistvý obraz. O něm také hovořil *T. V. Rjabuškin*. Sovětské výzkumy syntetizují dílčí poznatky z výzkumů práce, politické aktivity, rodiny, volného času, kulturních aktivit, bydlení a spotřeby, přičemž výzkumy pracovní aktivity jako určující komponenty životního způsobu hrají zvláště významnou úlohu. V souvislosti s dalším nezbytným krokem, který by vedl k poznání celku životních podmínek, lidských aktivit i životních a hodnotových orientací jednotlivců, se dostává do popředí optimalizace systému ukazatelů, a to pomocí jejich agregace, selekce a obsahového zpřesnění. V SSSR byl, a to na základě řady výzkumů, vytvořen systém 55 ukazatelů. *T. V. Rjabuškin* zdůraznil tak nezbytnost nového přístupu k výzkumu, který by umožnil obsáhnout životní způsob v jeho celistvosti ex ante.

Tento moment je akcentován i v přípravě výzkumu v BLR. Jak ukázal *V. Dobrijanov*, životní způsob je možno chápat jako jakýsi řez společností, který zahrnuje celý společenský systém z hlediska činnosti člověka. Bulharský výzkum směřuje k uchopení životního způsobu v dimenzi struktury a kvality a ve vztahu ke konkrétním podmínkám života.

Skupina polských sociologů z Lodže (*A. Wojciechowská, K. Lutyński*) přistupuje ke zkoumání životního způsobu metodou časových snímků; přechod od časového rozpočtu ke struktuře životních činností je zprostředkován pojmem tzv. relativní koncentrace času, který vyjadřuje odchylky od průměrných časových výdajů. V konfrontaci se zkoumáním systému hodnot mají být stanoveny typy reálného způsobu života a v dalším kroku hledáno jejich spojení se sociální strukturou společnosti.

K pokusu zkoumat životní způsob v jeho celistvosti se přimyká i výzkumná koncepce zpracovaná v ÚFS ČSAV — která byla prezentována *B. Filipcovou*. Celistvost je zde chápána v dvojitým smyslu. Životní způsob je zkoumán jako systém životních činností, v němž charakter určujících vztahů mezi elementy umožňuje identifikovat reálné typy. Za druhé životní způsob je zkoumán ve vztahu k podmínkám života zprostředkovaným v první řadě potřebami a hodnotami na straně jedné a ve vztahu k jeho společenským funkcím, zprostředkovaným „produkty“ činností na straně druhé.

Výzkumná koncepce zpracovaná v Ústavu pro sociologii a sociální politiku AV NDR, s níž seznámil konferenci *H. Engels*, se soustřeďuje na zkoumání společenské aktivity jako jádra formování socialistického způsobu života.

„Řekni mi, jaká je tvá společenská aktivita, a já ti řeknu, v jaké míře je tvůj způsob života socialistický“ — tato myšlenka je jakýmsi leitmotivem výzkumu.

Vedle teoreticko-metodologických otázek přinesl seminář řadu nových a zajímavých poznatků o reálných procesech formování socialistického způsobu života v jednotlivých zemích, které poukazují jak k obecným zákonitým tendencím tohoto procesu, tak jeho specifickým stránkám vázaným na tradici a jistou míru odlišností v současných podmínkách života. Do této roviny byly situovány příspěvky maďarských vědců; *L. Czech—Szombati, K. Kulcsár* se zabývali rozdílem mezi městem a venkovem a jednotlivými oblastmi Maďarska.

F. Kovács a *T. Kolosi* podali zprávu o výsledcích komparace některých stránek materiálních podmínek života v MLR a PLR, provedené na základě výsledků mezinárodního výzkumu *Sblížení dělnické třídy a inteligence*, z níž vyplývá, že přes různost kulturních tradic a do jisté míry i odlišnou třídní sociální skladbu obou společností, je míra sociálně třídní diferenciace příjmů, bytových podmínek i vybavení domácnosti zhruba stejná, přesněji řečeno je zde více shod než rozdílu.

S. Wierzepl seznámil účastníky s některými výsledky výzkumu životního způsobu dělnické třídy a inteligence, které dokumentují rozdíly v oblasti příjmů, bytových podmínek i vybavení domácnosti.

J. Müller z NDR se soustředil na specifiku způsobu života obyvatel vesnice a družstevních rolníků. V této souvislosti formuloval podnětnou otázku, neobyčejně závažnou jak v teoretickém, tak prakticko-politickém smyslu: jak, podle jakých kritérií oceňovat existující rozdíly v podmínkách a způsobu života?

C. Norovsambu z Mongolské lidové republiky poukázal na řadu specifík souvisejících s konkrétními podmínkami země, s tím, že v období národně demokratické revoluce bylo třeba překonat prvky feudálního způsobu života a nábožensko-teokratického nazírání na svět. Postupně však se vytvářejí celospolečenské předpoklady pro utváření nového typu životního způsobu.

Teoretický seminář byl skutečným vědeckým podnětem pro další rozvoj bádání jak v jednotlivých zemích, tak zejména pro připravovaný mezinárodní výzkum.

V rámci jednání problémové komise se také uskutečnilo zasedání ředitelů sociologických ústavů, podílejících se na práci v této komisi. Přítomní vyslechli informaci viceprezidenta *Mezinárodní sociologické asociace M. Sokolowské* o předběžném návrhu programu *X. světového sociologického kongresu*. V diskusi si účastníci vyměnili názory na témata, jež jsou navrhována pro toto světové setkání sociologů v roce 1982, zamýšleli se nad efektivní účastí sociologů zemí socialistického společenství na práci orgánů *Mezinárodní sociologické asociace* a jednali o otázkách přípravy na tento kongres.

Ředitel Sociologického ústavu BAV V. Dobrijanov informoval o přípravách na *Letní školu marxisticko-leninských sociologů*, které se bude letos poprvé konat ve Varně. V diskusi byly upřesněny jak obsahové, tak i organizační otázky spjaté s její realizací.

Poslední den jednání se také konalo zasedání pracovní skupiny *Zkušenosti z výzkumu procesů sociálního rozvoje*. Jeho účastníci na něm obdrželi maketu prvního dílu společné publikace *Soudobá sociologie v socialistických zemích — historický nástin*, který byl již předán do nakladatelství. Předpokládá se, že druhý díl bude předán do tisku ještě letos. Sovětští vědci předložili k posouzení projekt *Slovníku sociologických termínů*. Předpokládá se, že bude zpracován během příštích pěti let a v tom smyslu byl přijat příslušný plán činnosti pracovní skupiny na další pětiletku.

Kromě toho zasedali odborníci 4. pracovní skupiny, kteří zevrubně projednali přípravu mezinárodního výzkumu socialistického způsobu života.

Letošní plenární zasedání problémové komise mnohostranné spolupráce akademií věd socialistických zemí *Evoluce sociální struktury socialistických zemí. Sociální plánování a prognózní problémy* ve znamení bilancování práce za uplynulý rok a posouzení možností a stanovení směrů vědecké spolupráce na příští pětileté období. Jeho účastníci mohli s potěšením konstatovat, že během této pětiletky se vytvořily dělné a stabilní mezinárodní výzkumné kolektivy, jež dosáhly již nemalých úspěchů. Pro období 1981—85 si kladou ještě náročnější úkoly, jejichž cílem je mimo jiné pomoci společenské praxi řešit závažné otázky související s vývojem sociální struktury socialistické společnosti.

Vladimír Dubský — Blanka Filipcová — Jiří Linhar

Informace o 3. kolokviu Ústavu vědeckého ateismu v Brně

Sociálně ekonomické přeměny v procesech výstavby rozvinuté socialistické společnosti podmiňují a současně předpokládají další změny v duchovním životě společnosti, skupin a jednotlivců. V tomto společenském pohybu má významnou roli světonázorová výchova a ideologická práce, jejichž nezbytnou součástí je i vědecko-ateistická výchova.

Pozitivní obsah a úloha vědeckého ateismu v budování rozvinuté socialistické společnosti byl název 3. kolokvia Ústavu vědeckého ateismu ČSAV v Brně, které se konalo ve dnech 27. a 28. 11. 1979. Zúčastnili se ho významní pracovníci: prof. R. A. Lopatkin z Institutu vědeckého ateismu ASV při ÚV KSSS v Moskvě, člen korespondent SAV F. Vašečka, ředitel ÚVA SAV v Bratislavě, prof. dr. Tibor Halečka, ČSc, vedoucí katedry marxisticko-leninské filozofie a vědeckého ateismu filozofické fakulty v Prešově, zástupci ÚV KSČ, kolektiv pracovníků ústavu vědeckého ateismu ČSAV a SAV, pracovníci ústavů marxismu-leninismu při ÚV KSČ a KSS, pracovníci ústavů marxismu-leninismu a filozofických kateder vysokých škol, zástupci ministerstva kultury ČSA a další.